

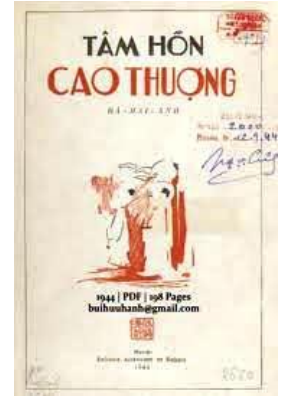
Hà Mai Anh và Tâm Hồn Cao Thượng

Trình Anh Khoi

Nhà giáo Hà Mai Anh là vị thầy đáng kính của rất nhiều học trò trước năm 1975. Trong dịch thuật, những tác phẩm của ông hầu hết đều chọn lọc nội dung hướng thượng, mang những lời dạy bảo của các bậc sinh thành.

Năm 1938, **quyển Công Dân Giáo Dục** của nhà giáo Hà Mai Anh **xuất bản tại Nam Định**, được chấp thuận dùng làm sách giáo khoa. Rồi quyển **Tâm Hồn Cao Thượng**, bản dịch của ông, đoạt giải thưởng Văn chương của Hội Alexandre de Rhodes, Hà Nội 1943. Quyển ấy được xem như một dạng Luận lý giáo khoa thư của thế kỷ 20 và trở thành sách hay cho nhiều thế hệ thiếu niên Việt trong suốt nhiều thập niên. Sách được tái bản nhiều lần. (1)

Nên biết, có những tác phẩm mà bản dịch đã thể hiện rất tốt văn phong lẫn nội dung gốc, nên chính chúng cũng được nổi danh và lưu truyền qua nhiều thập niên. Điển hình như Thủy Hử, người ta phải nói đến bản dịch của Á Nam Trần Tuấn Khải, hoặc The Godfather thì phải do Ngọc Thứ Lang chuyển ngữ, thế thì Les Grands Coeurs của Edmondo De Amicis, là phải qua bản dịch của Hà Mai Anh.

Nhà giáo **Hà Mai Anh (1905-1975)**, **bút hiệu Mai Tuyết và Như Sơn**, là tác giả của nhiều sách giáo khoa và dịch giả nhiều tựa sách phổ biến trong các thập niên 1950-60 và giữa thập niên 1970 tại Sài Gòn. Năm 1954, ông di cư vào Nam, làm **hiệu trưởng trường tiểu học Trần Quý Cáp** ở góc đường Trần Quý Cáp và Pasteur (Nay là trường Trần Quốc Thảo) rồi sang làm việc trong Ban Tu thư và Học liệu thuộc Bộ Quốc gia Giáo dục Việt Nam Cộng Hòa.

Ông đã được trao tặng **Giáo dục Bội tinh VNCH**, giải Nhất về Dịch thuật Pháp văn của Phủ Quốc vụ Khanh đặc trách Văn hóa năm 1970. Ông đã dịch những danh phẩm hầu như chúng ta đều biết: **Vô Gia Đình, Trong Gia Đình và Về Với Gia Đình** đều của Hector Malot, **80 Ngày Vòng Quanh Thế Giới và Thuyền Trưởng 15 Tuổi** của Jules Verne, **Gulliver Du Ký của Jonathan Swift, Em Bé Bơ Vơ** (David Copperfield) của Charles Dickens, **Chuyện Trẻ Em** của Charles Perrault. Hầu hết các tác phẩm chọn dịch đều có nội dung trong sáng, hướng thượng.

Đáng để ý nhất, **tác phẩm Cuore** của **nhà văn Ý Edmondo De Amicis** (1846-1908) ấn hành năm 1886, được nhà văn A. Pazzi chuyển sang Pháp ngữ thành Les Grand Coeurs và Hà Mai Anh đã dựa vào bản Pháp ngữ này để dịch thành **Tâm Hồn Cao Thượng**.

Edmondo De Amicis viết tác phẩm cho trẻ thơ này theo hình thức nhật ký của Enrico Bottini (là **An Di** trong bản dịch của Hà Mai Anh), một cậu học trò 11 tuổi, học tiểu học. Câu chuyện dẫn dắt từ một ngày khai trường tại thành Torino, Tây Bắc nước Ý, vào thứ Hai ngày 17/10 đến chương Trang cuối cùng của mẹ tôi vào thứ Bảy, ngày 1/7. Tác phẩm tuy mỏng, gồm 60 tiểu mục (Từ 1 - Ngày khai trường)

“Hôm nay tôi đi học...” (Đến 60 - Trang cuối cùng của mẹ tôi) với dòng kết: “Mẹ tôi tin rằng hình ảnh trường cũ sẽ in vào ký ức của con cho đến lúc tàn hơi thở cuối cùng, như không bao giờ mẹ quên được bóng dáng của căn nhà cũ mà ở đó, mẹ đã nghe tiếng khóc ban đầu của con – Mẹ con”.

Từng mẩu chuyện ngắn ấy đã ghi lại trong lớp học bao vui buồn, những tình nghịch, an ủi, chia sẻ cho nhau, là tất cả những hình ảnh trong tuổi học trò mà bất kỳ ai trong chúng ta cũng đã từng trải qua như An Di. Tâm Hồn Cao Thượng được chuyển ngữ với lời văn trong sáng, nhẹ nhàng, giản dị, khi đọc sẽ cho thấy rõ ấy chính là cảm tưởng và tâm tình của một cậu bé học lớp Ba với bậc sinh thành, với thầy cô và cả bạn bè. Lời thầy cô, cha mẹ nhắc nhở, khuyên bảo từng cử chỉ, hành động nhỏ nhặt trong nhà, trong lớp đến ý thức và trách nhiệm người con dù còn bé với đất nước đều nằm cả trong đó.

Trong bài viết Một Thuở Học Trò, giáo sư Nguyễn Xuân Vinh ghi nhận:

“... Những câu chuyện ở học đường và trong gia đình, về các thầy giáo, cô giáo và bè bạn của An Di, những mẩu chuyện vui buồn trong thành phố cổ xưa này đã được kể lại bằng một văn phong giản dị và

trong sáng, thấm đẫm tình người. Đó chính là quyển truyện đầu tiên bằng tiếng Việt tôi được đọc, đã cho tôi nhiều bài học về lòng thương người, phương cách cư xử chung thủy với bè bạn, và hiếu kính với mẹ cha. Từ ngày theo trung học ở Hà Nội, và sau này là bậc đại học ở Pháp hay ở Mỹ, tôi đều phải tự mình mua sách vở giấy bút nhưng bao giờ khai trường, vào những hiệu sách và đi quanh quẩn ở giữa những chồng vở thơm mùi giấy mới, tôi lại nhớ đến thời thơ ấu đó. Tâm Hồn Cao Thượng của dịch giả Hà Mai Anh đã xâm nhập vào tiềm thức của tôi...”

Cây bút Lưu An viết từ Thụy Sĩ:

“... Thầy Hà Mai Anh là vị thầy thứ tư của đời tôi, thầy đã dạy tôi năm lớp Nhì tiểu học, khi tôi 12 tuổi. Sau khi vào Nam, việc học của tôi bị gián đoạn khoảng hơn một năm vì bố mẹ và anh em tôi cùng ông nội phải theo gia đình nhà chủ lên Đà Lạt làm rẫy, lập trang trại. Mãi đến 1955, gia đình tôi mới trở về Sài Gòn. Vì thấy tuổi tôi đã lớn, ba tôi xin ngang cho tôi vào lớp Tư trường tiểu Học Chí Hòa. Nhờ đó tôi đã có một may mắn đầu tiên trong đời, năm 1967 khi lên lớp Nhì, vào được lớp của thầy Hà Mai Anh. Thầy đã ảnh hưởng rất nhiều đến hướng đi suốt cuộc đời tôi. Lương tâm tôi không bị ray rứt, xấu hổ với những tháng năm học hành và làm việc của mình, phần lớn nhờ vào những bài học đạo đức cũng như lời khuyên nhủ thấm nhuần từ vị thầy kính yêu. Với những bài học Sử, thầy dẫn tôi vào những cảm giác ngất ngây, đầy hào khí qua những chiến công vĩ đại của các vị anh hùng quê hương. Tất cả những dư âm oai hùng của Tổ quốc ngàn năm đó đã được thầy êm ả đưa vào tâm tư non nớt của hơn 50 đứa học trò lớp Nhì từ hơn 40 năm về trước, chẳng bao giờ tôi quên. Tôi còn nhớ rất rõ, trong một giờ Đức Dục vào buổi sáng, thầy dạy chúng tôi về bài học thương người tàn tật, nghèo khổ và già lão. Thầy đọc cho chúng tôi nghe một chuyện về lòng nhân đạo, rồi thầy kể chuyện vua Lý Thánh Tông (1054-1072) lẩy áo ngự bào đắp cho một người ăn mày trên đường đi tuần vào một ngày mùa Đông lạnh giá...”

Và không gì bằng đọc một đoạn sau trong Tâm Hồn Cao Thượng:

"Mẹ tôi

Thứ Tư, ngày 25 tháng Mười Một

Sáng nay, cô giáo Đan Cát Tiên lại chơi, cha tôi nhận thấy tôi đã nói một câu vô lễ với mẹ tôi. Vì thế, cha tôi răn tôi bằng lá thư sau đây, đọc rất cảm động:

“Trước mặt cô giáo của em con, con đã tỏ ra vô lễ với mẹ con. An Di ơi! Lần sau không được thế nữa! Thái độ hỗn hào của con đã xuyên thấu trái tim cha như một mũi dao. Cha còn nhớ mấy năm trước đây, mẹ con đã thức suốt đêm ở cạnh giường con, nghe hơi con thở, mẹ con đã lo lắng vô người và mỗi khi nghĩ đến nỗi phải bỏ con thì lại sụt sùi. Con ơi! Con nên nghĩ đến những lúc ấy và không tệ với mẹ con, một người mẹ sẽ sẵn lòng đem một năm hạnh phúc của mình để chuộc một giờ đau đớn cho con, một người mẹ sẽ vui lòng đi ăn xin để nuôi con và sẵn lòng hy sinh tính mệnh để cứu con sống. Con ơi! Trong đời con, con sẽ có những ngày buồn rầu, thảm đạm, nhưng cái ngày buồn thảm nhất, chính là con mất mẹ con.

Rồi đây, con sẽ trưởng thành, những cuộc phấn đấu sẽ rèn con nên người mạnh mẽ. Con sẽ không bao giờ quên được hình ảnh mẹ con và con sẽ ước gì lại được nghe thấy tiếng êm ái và trông thấy nét mặt hiền từ của mẹ con, vì dù lớn đến mức nào, khỏe đến mức nào, con vẫn thấy là 1 đứa trẻ chơ vơ và yếu đuối. Con sẽ hồi tưởng lại những lúc đã làm cho mẹ con phải méch lòng mà con buồn. Lòng hối hận sẽ cắn rứt con. Hình ảnh dịu dàng và từ ái của mẹ con sẽ làm cho con thêm rầu rĩ. Con nên nhớ rằng lòng hiếu thảo là một bổn phận thiêng liêng của con người. Kẻ nào dầy xéo lên chữ Hiếu là kẻ khốn nạn. Quân giết người nếu biết tôn kính cha mẹ, cũng còn một điểm thành thực trong tâm; con người dù sang trọng tuyệt vui, nếu làm rầu lòng mẹ, xúc phạm đến mẹ, cũng là kẻ không có nhân cách. An Di ơi! Con xin lỗi mẹ con đi, để mẹ con hôn con cho cái hôn ấy xóa sạch vết vô ơn ở trên trán con. Con ơi! Lòng cha vẫn yêu con, vì con là mối hy vọng quý báu nhất đời của cha, nhưng cha thà không con còn hơn là có đứa con ở bạc với mẹ!
Cha con”

- (1) Sau 1975, Tâm Hồn Cao Thượng của dịch giả Hà Mai Anh vẫn được tái bản rất nhiều lần tại Việt Nam, nhưng chưa lần nào thực hiện đúng nguyên tác. Lời NXB Thanh Niên: “Chúng tôi cũng có thay đổi, sửa chữa một vài chi tiết của bản dịch này cho phù hợp với tình hình hiện nay...”

TRINH ANH KHOI

